

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en
samenleving / Interfacultair centrum K.U.Leuven

KADOC- nieuwsbrief

2009/4

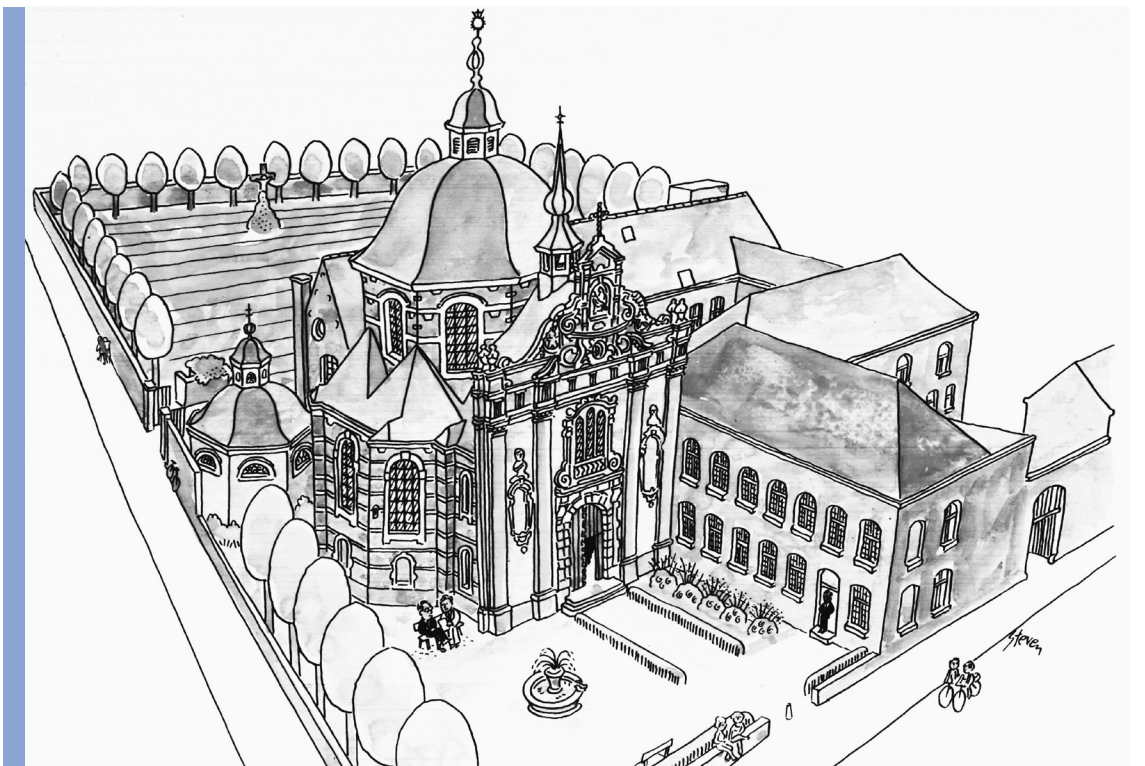
2009/4

*Inhoud / 4 Van heinde en verre. Het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed /
8 Beknopt verslag van twee tekenaars. Werk van Steven Wilsens en Leo Fabri /
14 In dialoog met de bisschoppen. Archief Interdiocesaan Pastoraal Beraad /
17 De ogen van een Rwandese historicus. Missiefilms in Leuven /*

*Cover: links, Steven Wilsens
gezien door Leo Fabri; rechts,
Leo Fabri gezien door Steven
Wilsens.*

*Illustratie op blz. 3: boven,
tekening van Leo Fabri uit
de reeks Etiquette; onder,
"KADOC. Zicht op de toe-
komst", tekening van Steven
Wilsens, 2007.*

Van heinde en verre Het migrantenmidden- veld en zijn erfgoed

Karim Ettourki

Het afgelopen decennium is de belangstelling voor migratie onder historici sterk toegenomen. Daarbij is de interesse verruimd van migratiebeleid en politieke migratie naar een nieuw werkterrein: de sociale en culturele aspecten van migratie en integratie. Het project “Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed in Vlaanderen 1830-1990” (FWO-Max Wildiersfonds) wil een repertorium opstellen, een stafkaart van het migrantenerfgoed, dat een licht werpt op de geschiedenis van migratie en integratie in Vlaanderen. Door op een gesystematiseerde wijze gegevens te verzamelen, realiseert dit project een essentieel werkinstrument voor het historisch migratieonderzoek. Door gebrek aan publiek toegankelijk en goed ontsloten bronnenmateriaal blijven immers heel wat uitdagende vragen binnen de historiografie van migratie onbeantwoord.

Aanpak van het onderzoek Het project ging van start in november 2008 en wordt gedragen door Amsab-ISG in samenwerking met KADOC. Twee onderzoeksmedewerkers, namelijk Piet Creve (Amsab-ISG) en Karim Ettourki (KADOC), staan in voor de prospectie en inventarisering van de erfgoedgehele binnen één kalenderjaar. Een groep van experts, met name Idesbald Goddeeris (K.U.Leuven), Leen Beyers (K.U.Leuven/Museum aan de Stroom), Chris Timmerman (UA), Henk De Smaele (UA), Gita Deneckere (UGent), Frank Caestecker (UGent) en Guy

Vanthemsche (VUB), zal onder leiding van Jan De Maeyer (KADOC-K.U.Leuven) toezien op de systematiek en coherentie van de gegevensverzameling, de vordering en onderlinge samenhang van de werkzaamheden en de kwaliteit van het uiteindelijke syntheserapport. Aangezien het migrantenmiddenveld in Vlaanderen zeer divers is, werd geopteerd voor een pertinente afbakening. Het project focust op internationale immigratie en hanteert het ontstaan van België in 1830 als een beginpunt en 1990 als een richtinggevend eindpunt. De realisatie van het repertorium richt zich op de arrondissementen Gent en Antwerpen en op de mijnregio rond Genk. De drie ruimten laten toe verschillen tussen de migrantenorganisaties in kaart te brengen. De gegevensverzameling volgt een bipolaire aanpak. Enerzijds worden op basis van bestaande literatuur gegevens samengebracht aangaande historische migrantenorganisaties en hun erfgoed. Anderzijds worden de bestaande middenveldorganisaties in kaart gebracht, samen met wat ze nog bewaren aangaande hun eigen geschiedenis en die van hun eventuele voorgangers. Daarbij wordt ook gestreefd naar de uitbouw van een duurzame vertrouwensrelatie met de migrantenorganisaties om zodoende de fundamenteën te leggen van wat de duurzame brug moet worden tussen de Vlaamse archiefinstellingen, het academisch onderzoek en het migrantenmiddenveld.

In eerste instantie komen Gent en Genk aan de orde, later gevolgd door Antwerpen. Amsab-ISG werkt tot juni 2009 aan de Gentse casus, terwijl KADOC de Genkse regio voor zijn rekening neemt. Hoewel dit kortlopende project bezwaarlijk het volledige spectrum van migrantenorganisaties en gemeenschappen in beeld kan brengen, stelt

de geografische focus ons toch in staat om een breed en rijk scala aan migrantenorganisaties te inventariseren. Antwerpen heeft als grote havenstad steeds uiteenlopende immigranten aangetrokken. Transitmigranten, vluchtelingen en economische migranten maakten zowel in de negentiende als in de twintigste eeuw deel uit van de stadsbevolking en hebben bijgedragen tot de economische ontwikkeling van de stad. De internationale immigratie in Gent begon vooral in de tweede helft van de twintigste eeuw, toen de plaatselijke textielindustrie geen arbeidskrachten ter beschikking had.

Voor de realisatie van het register en de gegevensverzameling zal het project gebruik maken van de relationele webdatabank ontwikkeld binnen het ODIS-project. Die laat toe de geschiedenis van het middenveld historisch-contextueel te ontsluiten. De gegevens zullen daarin worden ingevoerd en ter beschikking gesteld aan het publiek.

De casus Genk De Limburgse mijnstreek wordt gekenmerkt door drie grote migratiegolven: de Poolse in het interbellum, de Italiaanse vanaf 1946 en de Turkse vanaf 1963. Alle stonden hoofdzakelijk in het teken van de mijnindustrie. In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog kwam een migratiegolf op gang vanuit het Ruhrgebied richting het westen. Zowel Polen als Joegoslaven vonden in die periode hun weg naar het Limburgse mijnbekken. De eerste groep, ook wel Ruhrpolen genoemd, was in het Duitse Rijk reeds vertrouwd met de sociëteit. Het zijn die migranten die in het begin van de jaren twintig een impuls gaven aan de Poolse verenigingen in Genk. De wortels van de eerste Poolse organisatie te Winterslag, de Poolse Unie, gaan terug tot 1923. In de daaropvolgende jaren zal mede door toevloed van nieuwe migranten het verenigingsleven openbloeien, met Poolse organisaties in Waterschei, Eisden, Heusden-Zolder en Beringen-Mijn. In 1945 neemt een honderdtal Poolse verenigingen deel aan een bijeenkomst te Brussel. Daar werd de naam Poolse Unie van België officieel aangenomen als koepel van het bruisende verenigingsleven. Hoewel heel wat archiefmateriaal de tand des tijds niet heeft kunnen doorstaan, bewaart de Poolse Unie te Beringen-Mijn de bijzondere levenswandel van die vereniging.

De bilaterale akkoorden met landen rond de Middellandse Zee na de Tweede Wereldoorlog betekenden het startschot voor grootschalige migratiestromen die moesten tegemoetkomen aan 'de kolenslag'. De rekrutering van mijnarbeiders gebeurde allereerst in Italië, dat zwaargehavend uit de oorlog kwam. In het kielzog van die akkoorden werden in de loop van de jaren 1950 verschillende verenigingen opgericht. Een van hoofdrolspelers binnen dat Italiaanse middenveld is de Associazioni Cristiane Lavoratori Italiani (ACLI) of de Christelijke Verenigingen voor Italiaanse Arbeiders, met kernen in Waterschei-Zwartberg, Houthalen, Zolder, Koersel, Beverlo, Maasmechelen en Winterslag. ACLI had als doel een syndicaal kader te creëren voor de Italiaanse arbeiders in de verschillende gemeenten van het Limburgse koolmijnbekken. In de beginperiode gebeurde dat in nauwe samenwerking met het ACV. Momenteel zijn erfgoedgehelen van de verschillende afdelingen ondergebracht op de zolder van de provinciale zetel te Winterslag, waar ze worden gekoesterd door de huidige voorzitter Fernando Marzo. Daarnaast kwamen andere verenigingen tot stand, vaak verbonden met bepaalde regio's in Italië, sportclubs, oud-strijdersverenigingen, dans- en zanggroepen. Na de mijnramp in Le Bois du Cazier bij Marcinelle in 1956, waarbij 136 Italianen om het leven kwamen, weigerde Italië nog gastarbeiders naar België te sturen. Om tegemoet te komen aan de stijgende vraag naar arbeidskrachten werden kort daarop akkoorden gesloten met Spanje en Griekenland. Dat bracht nieuwe migratiegolven met zich mee. Zowel in Genk als in Houthalen kwamen nieuwe verenigingen rond die gemeenschappen tot stand.

Met de komst van Turken en Marokkanen in de jaren 1960 diversifieerde het culturele landschap in Limburg. Voor het eerst doet de islam er op grote schaal zijn intrede. Door de sociale achtergrond, de godsdienstige en ideologische verbrokkeling is er echter geen sprake van een coherent en stabiel verenigingsleven. De meeste verenigingen zijn vluchtig en nauwelijks gestructureerd. Het sociale leven speelde zich in de beginjaren veelal af binnen de familie. Sinds de laatste twee decennia kent het Marokkaanse en Turkse verenigingsleven echter een zeker dynamisme en continuïteit. De functie van de moskee is niet meer louter gericht op de religieuze praxis. Er is een duidelijke verbreding van de socioculturele activiteiten, met jongeren- en vrouwenwerkingen.

Naast die grote migratiestromen zijn er ook kleinere migratiegolven geweest van onder meer Slovenen, Oekraïners, Hongaren, Tsjechen en Duitsers. Het moge duidelijk zijn dat het voorliggende project geen exhaustiviteit nastreeft. Het poogt veeleer een steekproef te bieden van het migrantenmiddenveld, met belangstelling voor de diversiteit, de noden en de problematiek rond bewaring en ontsluiting van cultureel erfgoed.

Het cultureel erfgoed De prospecties in de regio Genk laten ons toe om een eerste analyse te maken van de resultaten. Het verenigingsleven van Genk, met uitbreiding naar de naburige mijngemeenten, werd onder de loep genomen. Het cultureel erfgoed is zeer divers. De verschillende migratiestromen hebben het cultureel patrimonium van Limburg sterk gekleurd en dat uit zich zowel in de socioculturele activiteiten als in de uiterlijke kenmerken van de regio. Poolse zanggroepen, Sloveense koren, Italiaanse restaurants, Spaanse cafés, orthodoxe kerken en Turkse en Marokkaanse moskeeën hebben bijgedragen tot die Limburgse verscheidenheid.

Een eerste vaststelling die we kunnen maken bij het cultureel erfgoed van het migrantenmiddenveld is de weinige aandacht die eraan besteed is in het verleden. Daardoor zijn er heel wat archiefbescheiden verloren gegaan. Bewaring van erfgoed was geen prioriteit binnen de werking. Vooral bij oude verenigingen stellen we een groot verlies vast. Een tweede opmerking betreft de versnippering. Door bestuurswisselingen of bij het overlijden van bestuursleden raakt het erfgoed verspreid en uiteindelijk zoek. Daarbij aansluitend wordt het cultureel erfgoed uit het verenigingsleven niet zelden gezien als persoonlijk bezit van de betrokken personen. Toch hebben de recente initiatieven rond erfgoed het bewustzijn en het belang van de culturele biografie bij de verenigingen aangewakkerd. Niet alleen is de interesse van de lokale instellingen gegroeid, ook vanuit de landen van herkomst merken we een gestage belangstelling voor het migrantenerfgoed. Dat stimuleerde de verenigingen om actief naar hun archieven te zoeken. Hier is een rol weggelegd voor de erfgoedinstellingen om aan de archiefvormers adviezen te verstrekken en oplossingen aan te reiken voor een kwaliteitsvolle en zorgzame behandeling van hun erfgoed.

Resultaten De centrale doelstelling van het project is de realisatie van de stafkaart. Dat zal uitmonden in de publicatie van een ruim gedistribueerd eindrapport. De resultaten worden ook bekendgemaakt op een internationale workshop in november 2009, waar zowel onderzoekers, migrantenverenigingen als publiek uit de erfgoedsector zullen reflecteren over het belang van het erfgoed in de historiografie van migratie. Door de migrantenorganisaties in contact te brengen met de erfgoedinstellingen kan een duurzaam netwerk inzake erfgoedzorg tot stand komen, een brug naar vervolgpacten voor de verantwoorde bewaring en valorisatie van het migrantenerfgoed.

Beknopt verslag van twee tekenaars

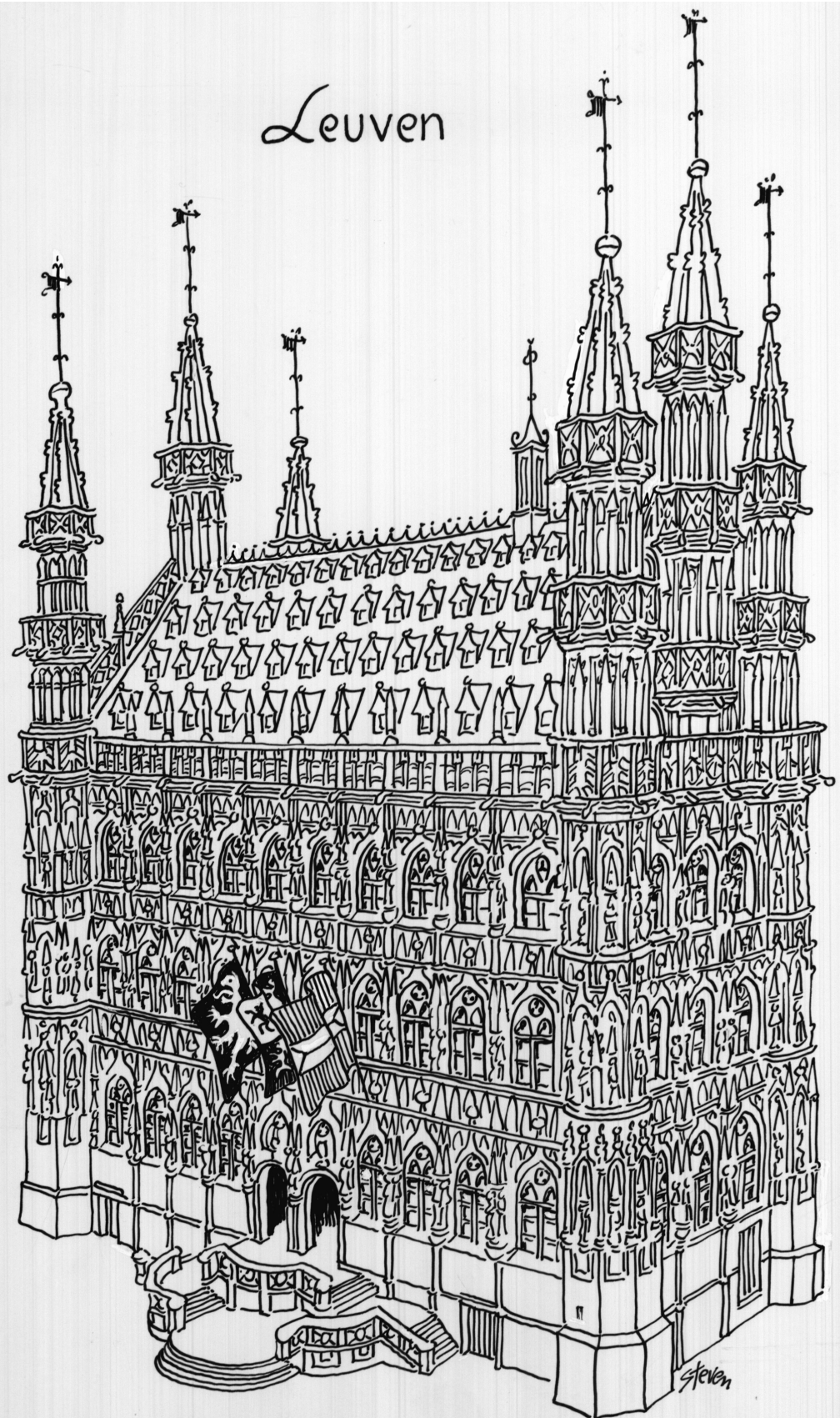
Werk van Steven Wilsens en Leo Fabri

Roger H. Schoemans

Op zondag 21 juni opende op KADOC onder grote belangstelling de tentoonstelling *Beknopt verslag van twee tekenaars. Steven Wilsens & Leo Fabri*. Beiden genoten hun opleiding aan de Sint-Lukasschool in Brussel (Schaarbeek) onder de vakkundige begeleiding van 'meester' Luc Verstraete (1928-2008). Ze tekenden beeldverhalen en illustreerden al ontelbare boeken. Bij het grotere publiek werden ze bekend door hun illustraties voor de kranten van De Standaard-groep, meer bepaald in de populaire rubriek "Beknopt Verslag" (later "Courant"). De tentoonstelling brengt een selectie van een 70-tal tekeningen die een overzicht bieden van hun oeuvre (vanaf de jaren 1970 tot vandaag).

Limburger Steven Wilsens (1937) toont zich hier de ongeëvenaarde 'monumententeenaar' die vele (vaak nu al verdwenen) historische gebouwen en stads- of dorpszichten met veel zin voor humor vastlegt. Leuvenaar Leo Fabri (1945), die lesgeeft aan de Hogeschool Sint-Lukas Brussel, weet op zijn beurt diezelfde gebouwen haarfijn te tekenen, maar laat nog vaker zijn ironiserende fantasie de vrije loop. Hun tentoonstelling werd ingeleid door schrijver en journalist Roger H. Schoemans, gewezen hoofdredacteur van *Het Nieuwsblad* en *De Gentenaar*. Hier volgt de tekst van zijn toespraak.

Leuven

De macht van de tekenpen Wanneer journalisten over hun beroep praten, wat ze helaas te vaak doen, pronken ze graag met het cliché dat de pen “machtinger is dan het zwaard”. De pen waarover ze het hebben, is natuurlijk het instrument dat ze gebruiken om hun woordjes neer te schrijven. Dat de tekenpen eeuwenlang even machting, soms zelfs machtinger was, wordt vaak vergeten. De tekenpen van Mercator liet de mensheid voor het eerst kennismaken met de ware omtrekken van de wereld. Simon Stevins tekenpen toonde onzichtbare krachten in de natuur en dankzij de tekenpen van Vesalius konden mensen voor het eerst in hun hart kijken. Letterlijk.

“Een beeld is krachtiger dan duizend woorden”, is nog zo’n journalistencliché. Met dat beeld, zeker nu je zelfs met een gsm kiekjes kunt maken, bedoelen ze natuurlijk een foto of een stukje film. Want zeg nu eens eerlijk, welke journalist gebruikt nog een schetsblok, een potloodje en een pen? Vandaag mogen we kennismaken met het werk van twee mensen die je in tientallen hokjes kunt onderbrengen, maar die voor mij toch in de eerste plaats journalisten met de tekenpen zijn. Mannen met een machting wapen in de hand. Sta me toe dit verhaal te beginnen zoals verhalen uit lang vervlogen tijden horen te beginnen: “Er was eens ...”.

Steven Wilsens’ vliegende tekenplank Er was eens een man die beweerde dat hij een vliegende tekenplank bezat. Wie hem een beetje kende, wist dat het een leugentje was en wie hem beter kende nam hem dat niet kwalijk. In werkelijkheid was de man onderweg met een antieke Lancia, een pond straffe tabak in een blikken doos, een pijp die aan elkaar hing van teer en nicotine, een doosje potloodjes en pennetjes, plus een heel, heel gewoon plankje dat hij op het stuur van de Lancia legde om zaken te schetsen die alleen zijn ogen konden waarnemen. De man was jong, de Lancia oud.

De bejaarde Lancia reed als een lenteveulen tussen de al van hun geboorte roestende kuchbakjes waarmee onze wegen zich in die jaren begonnen te vullen. De ogen van de jonge man gleden intussen over de schoonheden van een oud land waarvan politiek correcte spraakmakers beweerden dat het het lelijkste van de wereld was. Er was in die jaren moed nodig om in een oude Lancia te rijden. Vlaanderen had het consumentisme ontdekt. Simca’s, Anglia’s en Kadetts in pastelkleuren dienden elke zaterdagmorgen gewassen te worden. Ze moesten blinken voor de namiddagse shoppinghoogmis in het nieuwe warenhuis-winkelcentrum ver buiten de stad. Geen plek om je te vertonen in een oud Italiaantje.

Er was ook moed nodig om met rustige zekerheid, week na week, aan te tonen dat Vlaanderen niet lelijk was, maar tjokvol zat met waardevolle, mooie architectuur, met organisch en dus planloos gegroeide centra, met pittoreske hoekjes, als vanzelf ontstaan op plekken die men decennia later zonevreemd zou verklaren, om ze daarna prijs te geven aan bulldozers of verwildering. Er was volharding en een visie nodig om de Vlaming voor te houden dat hij een wereld, door zijn voorouders met de losse hand neergezet, niet blindelings mocht opofferen aan rechtlijnige plannen op millimeterpapier, mensenhokken in torenhoge schoendozen, vierbaanse stadsrenbanen en parkeerterreinen, zo groot dat ze hun eigen microklimaat creëerden. Steven Wilsens en zijn oude Lancia’s hebben honderdduizenden kilometers afgemaald om het magische tekenplankje te voeden met tienduizenden schetsen, grondstof voor duizenden teke-

ningen. Een adembenemende catalogus van kleine en grote monumenten die velen pas hebben gezien nadat Steven ze op papier had gezet.

Was dat alles, het zou indrukwekkend zijn, maar er is meer. Steven toonde niet zomaar stukjes en brokjes van Vlaanderen. Hij produceerde niet zomaar beelden, die evengoed of zelfs correcter op foto's konden vastgelegd zijn. Hij verrijkte de werkelijkheid met de fantasie van de begenadigde waarnemer. Vervelende aanhangsels liet hij verdwijnen, verdwenen details toverde hij weer tevoorschijn. Op zijn tekenplankje zweefde zijn geest over een stad om de lezer/kijker te tonen wat er ooit geweest was en te laten betreuren wat er eigenlijk niet hoorde te zijn. Een statische afbeelding, zwarte inkt op wit papier, blijkt bij nader toekijken een heel verhaal te bevatten. Simpele lijnen onthullen drama's, of komedies, of beide.

Een beknopt verslag in enkele pennentrekken en wat woorden, gepresenteerd in een rechthoekje op een krantenbladzijde.

Man bijt hond, avant la lettre “Beknopt Verslag”, jongens en meisjes die er destijds niet bij waren, was de naam van een rubriek in *Het Nieuwsblad*, *De Standaard*, *De Gentenaar*, *Het Handelsblad*, *De Landwacht* enzovoort.

Een dagelijkse halve bladzijde nieuwtjes, weetjes, knipoogjes voor, maar ook van de lezer. “Man bijt hond”, veertig jaar avant la lettre. Er was eens een tijd dat kranten elke dag berichtten over opdrogende oliebronnen, wurgende werkeloosheid, failliete bedrijven, politieke crisissen zonder einde. Hopeloze tijden. Niets nieuws onder de zon. In die tijd kreeg ik het in ademnood verkerende “Beknopt Verslag” toegeschoven met het verzoek de lezer elke dag weer een dosis vrolijkheid te serveren tussen rijk gevulde schotels verdoemenis en forse happen wereldondergang. Haast tegelijkertijd werd me gevraagd ook de dagelijkse krant van een dosis menselijkheid en een lijke vriendelijkheid te voorzien. Ik heb veel plezier beleefd aan die opdracht. Sterker, ik beleef er nog plezier aan, want er gaat haast geen dag voorbij zonder dat ik in kranten, op radio of tv nog stoot op ideeën en formules die ik destijds presenteerde op grijs papier aan honderdduizenden lezers met inkt aan hun vingers.

Omdat het andere tijden waren, vroeg geen hond, laat staan een directeur, me een ‘format’ in trefwoorden te bedenken, heden ten dage nodig om zelfbenoemde experts te laten pronken met ronkende powerpoint presentaties. De presentatie van mijn formule voor “Beknopt Verslag” en krant zou kort geweest zijn. Twee woorden, met krijt op een bord geschreven, zoals het hoorde in een tijd zonder pc's, laptops, beamers of hoe al die tuigen tegenwoordig ook mogen heten. Twee woorden in een wolkje van krijtstof: feiten en fantasie.

Feiten omdat krantenlezers nieuwsgierig zijn naar wat er de voorbije vierentwintig uur gebeurd is in hun wereld en willen weten welke gebeurtenissen hun leven kunnen beïnvloeden. Fantasie omdat lezen, hoe ernstig het onderwerp ook, niet alleen nuttig, maar ook plezierig hoort te zijn. Lezen is intiem, alleen bezig zijn met woorden en zinnen, andermans letters en gedachten met eigen fantasie in een eigen werkelijkheid omzetten. Feiten, verklaard en verrijkt met fantasie. Ik hoef geen tekening te maken om uit te leggen waarom Steven Wilsens destijds zowat als enige de grote schoonmaak op het rommelzoldertje van “Beknopt Verslag” overleefde.

Leo Fabri's zoete verbeelding

Leo Fabri is een ander verhaal, en toch weer niet. Bescheiden en geruisloos zweefde hij de redactie binnen, opvallend discreet, zoals het mensen met een groot talent betaamt. Zonder vliegende tekenplank, maar met een map vol spitse en toch lieve cartoons waarmee hij een wrange wereld becommentarieerde, en toch nooit bitter werd. Vraag me niet waarom ik uitgerekend deze meester van de lieflijke krul, van zoete verbeelding en beschaafde glimlachjes heb uitgekozen om auteur te worden van Vlaanderens eerste grote documentaire strip. Tijdelijke gekte is vermoedelijk de verklaring. In elk geval veroverde Leo binnen de kortste keren een prominente plek in het bestiarium van "Beknopt Verslag".

Hij produceerde week na week een aflevering van Marjolein, een strip om "amateur-tuinders en zij die het wilden worden", te leren hoe tuin- en kamerplanten te vertroetelen. Elke week een strook met vier plaatjes. Elk plaatje een perfect afgeborsteld meesterstukje tjokvol informatie en milde, vaak wilde fantasie. Niemand had het voordien in zijn hoofd gehaald dat te proberen, niemand heeft het hem sindsdien in deze vorm en met dit tempo nagedaan. Opnieuw was hier een tekenaar aan het werk die niet tevreden was met alleen maar het natuurgetrouw weergeven van feiten, hoofdopdracht voor iedereen die in een krant wil publiceren. Opnieuw gaf fantasie de feiten een extra dimensie.

Nederige groenten kregen karakters, een rol, een verhaal. Selder of prei werden helden. Een hortensia was niet langer een wat groot en papperig uitgevallen bloem, maar een ster die in Leo's tekeningen over een podium gleed als barokke hoofdrolspeelster in een kleurige opera buffa. Marjolein evolueerde van nijvere wijsneus naar stralende diva, wervelend in altijd weer nieuwe, uitbundige kostuums en kapsels. Zelfs wie geen tuintje bezat en het verschil niet kende tussen spinazie en rabarber, genoot elke week van een portie tuinderplezier zonder weerga, en zonder modder onder de vingernagels.

Vraag me ook niet waarom ik een wekelijks kookrubriekje startte met een illustratie van Leo Fabri en teksten van een amateurkok, die we vriendelijk 'vader' Eugene Decamps noemden omdat hij een jaartje ouder was dan wij. Het rubriekje heette 'Goed van Toen' omdat er alleen ouderwetse recepten in werden gepresenteerd, met lijstjes van ingrediënten die soms weleens begonnen met "schiet een beer". Bittere ernst.

En vraag me helemaal niet waarom ik de zachte poëet Leo Fabri voorstelde om elke week een actuele cartoon te leveren voor de voorpagina. Of hoe ik hem zo gek maakte dat hij een heuse strip voor de kinderbijlage van de krant produceerde. Mirmoeff, een verhaal over een aardmannetje dat de eigenschap bezat de tijd achteruit te laten lopen wanneer hij zich boven de grond vertoonde ... Enzovoort.

Vraag me liever waarom ik maar blijf praten, in plaats van jullie uit te nodigen om het hier tentoongestelde werk van Steven Wilsens en Leo Fabri te gaan bekijken, zodat jullie zelf kunnen ontdekken wat de ogen, de handen, en vooral de creatieve fantasie van twee grootmeesters maken van de stad, het land waarin wij leven. Een boeiend land, vol straffe verhalen. En een mooi land, als je niet alleen weet waar, maar ook leert hoe te kijken.

De tentoonstelling loopt tot 19 september en is gratis toegankelijk van maandag tot vrijdag van 9 tot 17 u en zaterdag van 9 tot 12.30 u. Ze is gesloten op
Uit de reeks Goed van Toen. Tekening van Leo Fabri. 11, 18-21 en 25 juli, 1, 8 en 15 augustus en 7 en 11 september.

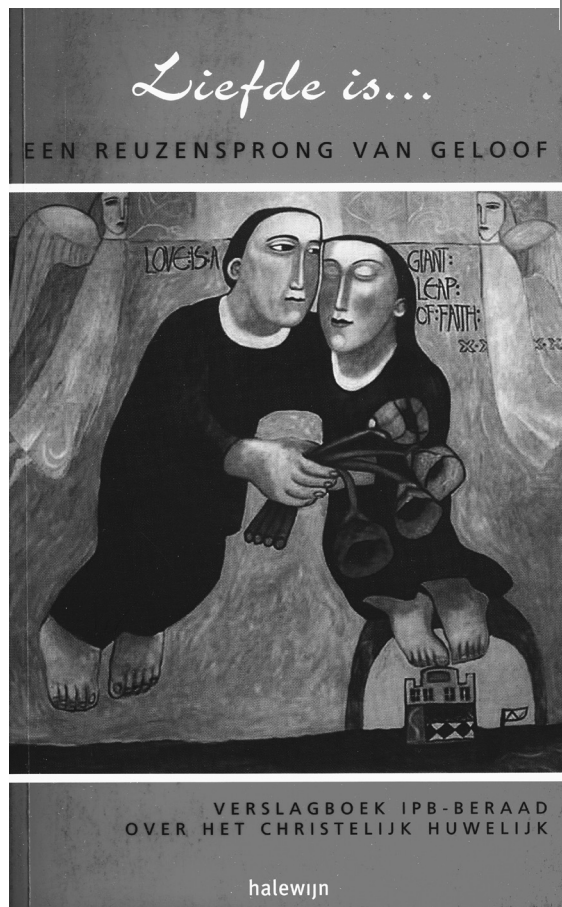
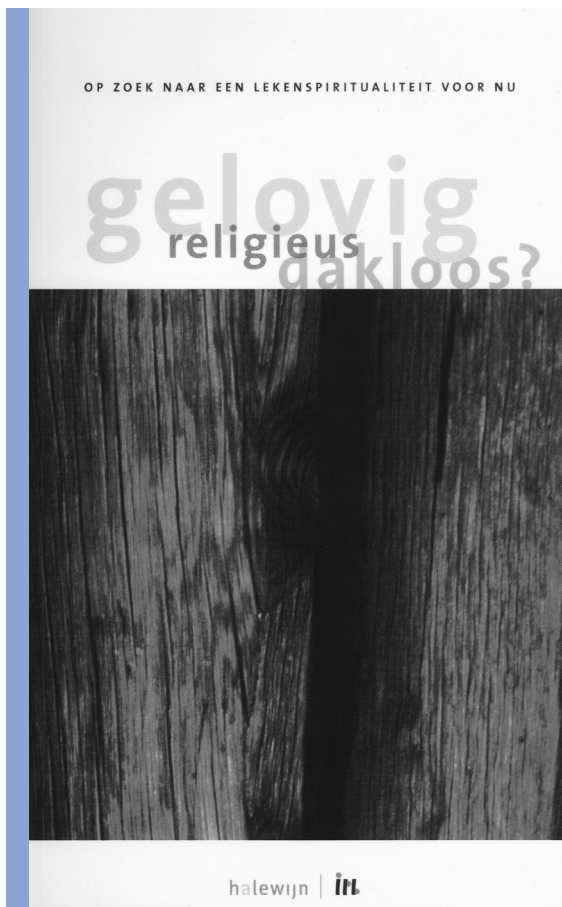
In dialoog met de bisschoppen

Archief Interdiocesaan Pastoraal Beraad

Godfried Kwanten

In de loop van de twintigste eeuw kwam de leek steeds prominenter in beeld in de Belgische/Vlaamse katholieke kerk. Hij vervulde een spilfunctie in de Katholieke Actie en engageerde zich in diverse vormen van ‘lekenapostolaat’. Kerkelijk verantwoordelijken erkenden ook geleidelijk de eigen en onvervreemdbare plaats van de leken in de kerkopbouw en betrokken hen, weliswaar stapsgewijs, bij het beleid. Zo adviseerden leken uit diverse sectoren de diocesane vicarissen voor het apostolaat in de in 1956 opgerichte Algemene Raad voor Apostolaatswerken (ARAW). Het tweede Vaticaans concilie bracht die evolutie naar een grotere lekenparticipatie op alle kerkelijke niveaus in een stroomversnelling. Op het niveau van de Vlaamse kerkgemeenschap zou dat in 1969 resulteren in de oprichting van het Interdiocesaan Pastoraal Beraad. De KADOC-collectie bevat zowel het archief van het IPB als zijn gepubliceerde reeksen.

Oprichting en doel Het initiatief tot de oprichting van het IPB kwam van de Belgische bisschoppen. Zij wensten daarmee een dialoog- en adviesorgaan te creëren over pastorale thema's die het niveau van het bisdom overstijgen. De stichting was concreet voorbereid door een studiegcommissie in de schoot van de ARAW. Naast de Vlaamse bisschoppen, die waarnemend lid zijn, maken vertegenwoordigers van de religieuze instituten, de diocesane pastorale raden en van een grote

diversiteit aan katholieke organisaties, bewegingen, sectoren en groepen deel uit van het 'Forum' van het IPB. Dat Forum (de leden van het IPB) vergadert viermaal per jaar en wordt ondersteund door een Bureau, dat maandelijks overlegt, en een Dagelijks Bestuur, dat de courante werking waarneemt.

Het IPB houdt de vinger aan de pols van de Vlaamse kerkgemeenschap en voert het debat over, vaak brandende, thema's die zich situeren op het raakvlak van kerk en samenleving. Het bestudeert die thema's, zorgt voor uitwisseling tussen en vorming van zijn leden en formuleert uiteindelijk standpunten en aanbevelingen op het publieke forum die niet per se samenvallen met officiële kerkelijke stellingnamen. In zijn dertigjarige geschiedenis passeerden de meest diverse discussieonderwerpen de revue: de economische crisis, de verkeersproblematiek, de internationale vrede, de integratie van vreemdelingen, opvoeding en onderwijs, geloofscommunicatie, bevrijdingstheologie, pluralisme, de jeugd- en arbeiderspastoraal, de lekenspiritualiteit, de relatie leken-religieuzen, de rol van de vrouw in de kerk, missie, roepingenpastoraal, de media, het milieu enzovoort. Het IPB onderhoudt ook contacten met verwante organisaties in binnen- en buitenland, bijvoorbeeld de Waalse Conseil Interdiocésain des Laïcs (CIL) en het Europees Lekenforum (ELF).

Archief Het IPB-archief werd recentelijk aan KADOC in bewaring gegeven, waar het intussen werd ontsloten. Het bezit een tweeledige structuur. Een eerste luik bevat het eigenlijke organisatiearchief met de gebruikelijke stukken over bestuursorganen en thematische werkgroepen, over administratief en financieel beheer en over de externe contacten. Deze homogene documentreeksen vormen de ruggengraat van

het archief. Een tweede deel van het bestand bestaat uit documentaire dossiers, veelal over thema's die in de loop der jaren in het Forum aan bod kwamen, maar ook over de aangesloten organisaties en over verwante buitenlandse overleginitiatieven als het Nederlandse Landelijk Pastoraal Overleg (LPO) en de KRKS (Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving). Daarnaast bevat het archief bundels over de deelname van IPB-leden aan diverse Europese bijeenkomsten als de Duitse Katholiekendagen en het Europees Lekenforum. Ook is er een uitgebreid dossier over het pausbezoek aan België in mei 1985 en over de enquête die naar aanleiding van dat bezoek door het IPB werd georganiseerd. Ten slotte bewaart KADOC de gepubliceerde werken van het IPB, gaande van talrijke thematische brochures tot periodieke of seriematige publicaties (onder andere activiteitenverslagen en de tijdschriften *IPB Informatie* en *IPB Transparant*).

Onderzoek De op KADOC bewaarde IPB-bronnen bieden heel wat onderzoeksperspectieven. Ze laten toe het IPB historisch te kaderen in bredere maatschappelijke en kerkelijke evoluties zoals die na het tweede Vaticaans concilie vorm kregen. Ze werpen ook een licht op de katholieke meningsvorming en opinies inzake een veelheid van binnenkerkelijke en maatschappelijke kwesties. In zijn bijna veertigjarig bestaan pikte dit overlegorgaan immers heel wat thema's op die destijds bijzonder actueel waren. De discussies daarover, de accenten die werden gelegd, evenals de evoluties in de inzichten kunnen op basis van het beschikbare bronnenmateriaal voortreffelijk worden geanalyseerd. De dossiers bieden ook mogelijkheden voor een onderzoek naar het technisch en organisatorisch functioneren van dit overleg- en inspraakorgaan. Hoe werd de representativiteit van het instituut nagestreefd? Hoe verliepen de standpuntbepaling en de communicatie met de Vlaamse kerkgemeenschap? Wat was het profiel van zijn leden en zijn verantwoordelijke personen? Hoe ontwikkelden zich de relaties met de bisschoppenconferentie en de individuele bisschoppen? Ook inzake fundamentele kwesties als de uiteindelijke betekenis van het IPB op het vlak van de lekenparticipatie in de Vlaamse kerk en de invloed van een evoluerend kerkbeeld op dit overleginstituut, reikt het archief basisinformatie aan.

Het archief van het IPB is toegankelijk na toestemming. De verwante publicaties kunnen vrij worden geraadpleegd.

De ogen van een Rwandese historicus Missiefilms in Leuven

Luc Vints

Sinds begin 2009 is de Rwandese historicus Isidore Ndikumana op KADOC werkzaam. In het kader van het project “De koloniale film. Congo, Rwanda en Burundi. Project ter bescherming en repatriëring” beschrijft en identificeert hij er missiefilms die in de voormalige koloniale gebieden werden gemaakt. Ook bereidt hij mee een publicatie voor over de collectie en voert hij onderzoek naar de koloniale en missionaire beeldvorming. Voor zijn terugkeer naar Rwanda half juli hadden we een gesprek met hem.

De missiefilms die op KADOC worden bewaard, vormen al jaren een veel bevraagde collectie. Ze stralen natuurlijk een zeker exotisme én nostalgie uit, wat velen aanspreekt, maar zijn in de eerste plaats een uitstekende bron voor de geschiedenis van de Belgische aanwezigheid in de vroegere missiegebieden en vooral in Centraal-Afrika. De films die betrekking hebben op Congo, Rwanda en Burundi delen bovendien in de algemene belangstelling die de oude Belgische koloniale gebieden genieten, zeker nu in 2010 de verjaardagen van 125 jaar Congo Vrijstaat en 50 jaar Congolese onafhankelijkheid er aankomen.

De waardering voor de missiefilmcollectie spreekt ook uit de beslissing van Vlaams minister van Cultuur Bert Anciaux begin dit jaar om de op KADOC bewaarde filmcollectie van de Witte Paters als voorlopige maatregel op de lijst van het roerend cultureel

erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap ('Topstukkenlijst') te plaatsen. Die unieke dragers van bewegend beeld worden momenteel onder andere gevaloriseerd in het project "De koloniale film. Congo, Rwanda en Burundi. Project ter bescherming en repatriëring". Dat project wordt gedragen door diverse Belgische en Centraal-Afrikaanse partners: Facultés Universitaires Saint-Louis, Institut des Musées Nationaux du Rwanda, KADOC-K.U.Leuven, Koninklijk Belgisch Filmarchief (KBFA), Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA), Université de Kinshasa, Université de Burundi, Université Libre de Bruxelles en Université Nationale de Rwanda. Ook wordt het gesteund door onder meer het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Commission Universitaire pour le Développement (CUD).

"De koloniale film" wil een selectie van de bijna 800 Belgische films die tussen 1910 en 1960 in Centraal-Afrika werden gerealiseerd, op een digitale drager overbrengen. Ze maken deel uit van de collecties van de drie participerende erfgoedinstellingen: KBFA, KMMA en KADOC. De digitale kopieën van de films zullen in Congo, Rwanda en Burundi ter beschikking worden gesteld voor wetenschappelijk onderzoek aan de partneruniversiteiten. In het kader van dat ruimere project werkt Isidore Ndikumana op KADOC.

Vreemd in een vreemd land Historicus Isidore Ndikumana werd in 1969 geboren te Cibitoki in Burundi. Hij heeft echter de Rwandese nationaliteit. Zijn ouders waren immers uit Rwanda gevlucht. Hij liep school in Burundi, maar voltooide na de genocide zijn studies aan de Université Nationale du Rwanda. Hij vervolmaakte zich in Zuid-Afrika aan de University of the Western Cape. Nu is hij als assistent verbonden aan de Rwandese universiteit en als onderzoeker aan het Musée National de Rwanda.

Voor zijn komst naar Leuven kende Isidore België enkel via de pers en vooral via internet. "Ik wist bijvoorbeeld van de communautaire spanningen in het land en dacht dat er twee taalgemeenschappen waren. Van de derde, de Duitstalige, hoorde ik pas toen ik hier was." Ook steden als Namen, Luik of Gent kende hij van naam, maar hij was van mening dat ze alle tweetalig waren. "Zeker Leuven en de Leuvense universiteit! Pas bij mijn aankomst begreep ik dat er enerzijds Leuven en de K.U.Leuven zijn en anderzijds Louvain-la-Neuve en de Université Catholique de Louvain. Het kostte de KADOC-collega die me in Zaventem kwam oppikken, veel tijd om me dat duidelijk te maken. Ik wist vooraf dat ik in 'Louvain' zou logeren, maar dacht dat het ging om Louvain-la-Neuve en de UCL."

Een openbaring Isidore kwam dus in Leuven terecht. Zijn taak bestond erin om een selectie van films die tussen 1910 en 1960 in Centraal-Afrika werden gerealiseerd, grondig te beschrijven. In eerste instantie pakte hij de KADOC-collectie aan. "Die films werden gebruikt als middel voor propaganda, evangelisatie en opvoeding. Een of meer van die aspecten vond ik in elke film terug." Wat hem in het bijzonder opviel, was de 'goed-slecht' tegenstelling in de films. "Aan de ene kant was er het traditionele geloof met zijn medicijnmannen, tovenaars en waarzeggers, die als criminelen en ongeluksbrengers werden afgebeeld. Daartegenover stond de missionaris als man van liefdadigheid en goedheid." Vele films die bestemd waren voor het moederland, benadrukten hoe zwaar het beschavings- en ontwikkelingswerk wel was

in - en hier citeert Isidore een film - “de duisternis, de armoede en de bezweringen van het heidense geloof”.

Voor Isidore zijn de films een openbaring. “Ze zijn zeer rijk voor al wie de koloniale en missionaire geschiedenis en politiek wil bestuderen. Diverse thema’s komen aan bod: onderwijs, landbouw, infrastructuur, de relatie blank en zwart. [...] Wel verdienen de films een diepgaande analyse met de nodige historisch-kritische ingesteldheid.” De film die Isidore als Rwandees het meest aansprak, is *Fils d’Imana. La geste du Rwanda*, een film uit de collectie van de Witte Paters, gerealiseerd door pater Eric Weymeersch in 1958-1959. De film biedt een evocatie van de Rwandese geschiedenis en van het doordringen van het christendom in het land tot in de jaren 1950, en dat door de ogen van de Witte Paters in die periode. “De film is een mooi voorbeeld van het gebruik van de ethnische clichés die de westerse wereld had van de Rwandese maatschappij in die tijd. Zo worden de Tutsi getoond met hun runderen langs een rivier, met als commentaar dat ze op die manier de lange reis van Egypte naar Rwanda hebben gemaakt. Ook zegt de commentator dat de Twa, de pygmeeën, door hun manier van leven en hun fysiek dicht bij de apen stonden!”

België, Leuven, KADOC

Isidore heeft niet zo heel veel gereisd in België, maar is vooral in Leuven blijven hangen. In de stad werd hij door twee zaken getroffen. “Ondanks het feit dat Leuven Nederlandstalig is, kon ik overal terecht met mijn Frans of Engels, zowel in de kleine winkel als in de bank. En wat Leuven in het bijzonder onderscheidt, is zijn properheid. Elke morgen kwamen mensen met speciale wagentjes voorbij mijn kamer om de straten op te kuisen. Als ik dat vergelijk met Brussel, of erger nog, met Luik ...”

De grootte en complexiteit van de K.U.Leuven maakten indruk: een uitgebreide infrastructuur, vele faculteiten en een hoog aantal studenten. En toch liep alles zeer snel en efficiënt, onder meer door de grote mate van informatisering. “Maar het aantal zwarte studenten is zeer beperkt!” Van KADOC zal hij het indrukwekkende magazijn met zijn grote en interessante collecties in een compacte opstelling - “de bewegende rekken” - onthouden. “Eigenlijk zou de leeszaal permanent vol onderzoekers moeten zitten. Misschien is KADOC nog iets te weinig gekend?” Ook het goede werkklimaat en de grote mate van zelfstandigheid van en vertrouwen in de vele medewerkers van KADOC spraken Isidore aan.

“In Rwanda kennen we geen archiefcentrum als KADOC. Wel doen openbare en religieuze instellingen pogingen om hun archief goed te organiseren, maar het blijft allemaal embryonaal. We moeten nog veel leren, maar er is vooral een gebrek aan politieke wil. Vele archieven zijn verspreid over heel het land.” Toch hoopt Isidore dat de archieftoestand ooit uitklaart. Intussen kijkt hij ernaar uit om terug te keren naar Rwanda, naar zijn echtgenote en twee kinderen. En als hij terug naar België komt, dan liefst naar Leuven!

Met steun van de
Vlaamse overheid

Werken mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Karim Ettourki / Godfried Kwanten / Roger H. Schoemans / Luc Vints / [Vormgeving](#) / Alexis Vermeylen / [Druk](#) / Peeters, Herent / [Verschijnt tweemaandelijks](#) / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / [Kantoor van afgifte](#) / 3000 Leuven 1 / [Verantwoordelijke uitgever](#) / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / [Adres](#) / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / [Telefoon](#) / +32 (0) 16 32 35 00 / [Fax](#) / +32 (0) 16 32 35 01 / [E-mail](#) / postmaster@kadoc.kuleuven.be / [Internet](#) / <http://kadoc.kuleuven.be>

[Giften voor KADOC](#) / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding ‘400/0000/53084 gift KADOC’. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom.

Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden.

U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding ‘400/0000/49448 gift KADOC’. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.